

**การพัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดปัญญา
สำหรับพ่อแม่และผู้ดูแลเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย
ในชุมชนอีสาน**

บทความวิจัย

วารสารพยาบาลศาสตร์และสุขภาพ

Journal of Nursing Science & Health

ปีที่ 40 ฉบับที่ 3 (กรกฎาคม-กันยายน) 2560

Volume 40 No.3 (July-September) 2017

**Development of transformative learning process
for parents and caregivers toward promoting
of child development in young children in I-saan community**

เบญจมาภรณ์ เวชการ พย.ม.* อรสา กองताल Ph.D (Nursing)**

Benjamaphorn Wechagarn MSN.* Orasa Kongtalin Ph.D.(Nursing)**

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการนี้มุ่งพัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้แนวคิดปัญญาสำหรับพ่อแม่และผู้ดูแล เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยในชุมชนอีสาน ดำเนินการ 1 ตุลาคม 2558 ถึง 31 ตุลาคม 2559 ที่ศูนย์พัฒนา เด็กเล็กเทศบาลเมืองศีลา ขอนแก่น เก็บข้อมูลจากพ่อแม่และผู้ดูแล 21 คน เด็กปฐมวัย 8 คน จัดกระบวนการ เรียนรู้แนวคิดปัญญา 4 ขั้นตอน : (1) ปรับกาย (2) เปิดใจ (3) เพิ่มความรู้และประสบการณ์ และ(4) เสริมพลัง สร้างสิ่งใหม่ มีกิจกรรมกลุ่ม 5 ครั้งและศึกษาดูงาน ใช้อองค์ความรู้มนุษยปรัชญา กับพัฒนาการเด็กปฐมวัย ช่วยให้ พ่อแม่ผู้ดูแลเข้าใจตนเอง และธรรมชาติเด็กปฐมวัย กระตุ้นการเปลี่ยนแปลงทั้งความคิด ความรู้สึก และการกระทำ ผลการพัฒนาพบว่า พ่อแม่ผู้ดูแลเปลี่ยนแปลงในเชิงบวก ความรู้ดีขึ้น ประเมินพัฒนาการและจัดกิจกรรมส่งเสริม พัฒนาการเด็กได้เหมาะสม เป็นองค์รวม ชุมชนสนับสนุนการจัดสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมกับเด็ก และส่งเสริม โครงการพัฒนาผู้ดูแลต่อเนื่อง

คำสำคัญ : กระบวนการเรียนรู้จิตตปัญญาศึกษา การส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยตามแนวมุขยปรัชญา

Abstract

The purpose of this mutual action research was to develop a contemplative learning process for parents and caregivers to promote the development of young children at Tambon Sila Children Development Center in Northeastern Thailand. Data was collected from 21 participants and 12 young children, between October 1, 2015 and October 31, 2016. The contemplative learning process consisted of 4 steps; (1) physical readiness, (2) open mindedness dialogue, (3) new knowledge and experiences, and (4) group empowerment toward changes. Five hands-on training activities were conducted with one study visit. The findings showed positive impact on parents' and caregivers' thoughts, feelings, and actions regarding child care. Parents and caregivers presented more self-awareness, understanding of child caring and performed

*Master of Nursing Science in Community Nurs Practitioner Program Faculty of Nursing, Khon Kaen University

**Assistant Professor, Faculty of Nursing, Khon Kaen University

more holistic child care using DSPM and facilitated children development more appropriately. Their knowledge scores were higher than prior the training process. Childcare project, parent-group dialogue and environment modification were supported by community.

Keywords : contemplative learning process, anthroposophical early childhood care

บทนำ

ระยะปฐมวัยถือเป็นโอกาสทองของชีวิตในการเรียนรู้ เด็กเล็กจึงควรได้รับการส่งเสริมพัฒนาการอย่างเป็นองค์รวมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญาอย่างเต็มศักยภาพ เพื่อเป็นรากฐานของชีวิตให้พัฒนาเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพต่อไป แต่ปัจจุบันกับพบว่าเด็กปฐมวัยมีพัฒนาการล่าช้าด้วยเหตุและปัจจัยหลายประการ อาทิ สถานการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคม พ่อแม่จำนวนไม่น้อยขาดความรู้ความเข้าใจ รวมทั้งไม่มีเวลาดูแลบุตรระยะปฐมวัยด้วยตนเอง กระทรวงสาธารณสุขมีนโยบายส่งเสริมพัฒนาการเด็กโดยพัฒนา “คลินิกเด็กดี คุณภาพ” จัดตั้ง “โรงเรียนพ่อแม่” ให้มีกระบวนการกิน กอด เล่น เล่า อย่างไรก็ตาม พบว่าการพัฒนาความรู้ความเข้าใจและทักษะการดูแลเด็กปฐมวัยของพ่อแม่และผู้ดูแลเด็กปฐมวัยยังคงเป็นประเด็นสำคัญที่หลายฝ่ายควรให้ความสนใจและสนับสนุนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง^{1,2} ในตำบลศิลา อำเภอมือง จังหวัดขอนแก่น พบว่ามีการยุบรวมศูนย์เด็กเล็ก 2 แห่งเข้าด้วยกันตามแผนพัฒนาของเทศบาลเมืองศิลาเมื่อปี พ.ศ. 2555 และสร้างศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขึ้นในพื้นที่แห่งใหม่ในบ้านหนองกุง เริ่มให้บริการในปี 2558 มีเด็กปฐมวัยทั้งสิ้น 129 คน ครูผู้ดูแลเด็ก 8 คน สถานการณ์การบริการและการดูแลเด็ก พบว่า พ่อแม่ผู้ดูแลที่บ้านและครูผู้ดูแลเด็กยังไม่คุ้นเคยกัน การประสานความร่วมมือระหว่างพ่อแม่ ครูผู้ดูแล และเครือข่ายสนับสนุนภาครัฐ และภาคประชาชนในการส่งเสริมการทำงานของครูผู้ดูแลเด็ก และพ่อแม่ผู้ดูแลที่บ้านยังมีน้อย ความเร่งรีบในชีวิตประจำวันทำให้เด็กถูกจัดการดูแลโดยลดโอกาสในการพัฒนาการช่วยเหลือตนเองในกิจกรรมใน

ชีวิตประจำวันลงไปมาก เด็กใช้เวลาในการเล่นอิสระและเล่นตามธรรมชาติน้อยลง ยิ่งกว่านั้น พบว่าเด็กปฐมวัยมีพฤติกรรมใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์เป็นเวลานาน โดยมีการควบคุมดูแลน้อย เป็นต้น เมื่อได้ปรึกษาหารือกับทางผู้เกี่ยวข้อง จึงเห็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะหาแนวทางเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยให้กับพ่อแม่ผู้ดูแล และครูผู้ดูแลเด็ก รวมทั้งสร้างความร่วมมือระหว่างเครือข่ายสนับสนุนภาครัฐ ภาคประชาชนในพื้นที่เพื่อการพัฒนาการเด็กปฐมวัยอย่างเหมาะสมต่อไป

จากสถานการณ์ข้างต้นผู้วิจัยจึงได้ทบทวนองค์ความรู้สำคัญที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การส่งเสริมพัฒนาการตามแนวทางการแพทย์ปัจจุบัน (modern medicine) ที่เน้นการประเมินทักษะเด็กโดยพ่อแม่และผู้ดูแลอย่างต่อเนื่องจากคู่มือการเฝ้าระวังและการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย (DSPM) และกระบวนการกิน กอด เล่น เล่า² และแนวคิดการดูแลเด็กปฐมวัยตามแนวทางมนุษยปรัชญา (anthroposophy medicine) ซึ่งมีเป้าหมายในการส่งเสริมพัฒนาการอย่างเป็นองค์รวม เน้นให้เด็กปฐมวัยเติบโตสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยมีพ่อแม่ผู้ดูแลเป็นแบบอย่างที่ดี เพื่อหล่อหลอมและปลูกความมุ่งมั่นตั้งใจในเด็กให้เกิดขึ้น เน้นการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้เด็กตื่นตัวจากทั้งกาย จิต สังคม และสติปัญญาเพื่อบรรลุศักยภาพสูงสุดของตนเอง^{3,4,5} โดยผ่านกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดปัญญา ซึ่งมีความสอดคล้องกันคือ เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากพื้นฐานภายในตน โดยเชื่อว่าการเรียนรู้ที่แท้จริงเกิดจากตัวผู้เรียนรู้ ดำเนินกิจกรรมผ่าน 3 ฐานการเรียนรู้ ได้แก่ ฐานกาย ฐานจิต และฐานใจ^{6,7,8} การวิจัยนี้เชื่อมั่นว่า กระบวนการจิตตปัญญาเป็นเครื่องมือสำคัญ

ในการเปิดพื้นที่ให้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ การตระหนักรู้ในตนเองของพ่อแม่ผู้ดูแลก่อนตัดสินใจเลือกที่จะปรับเปลี่ยนความคิด ความรู้สึก การกระทำของตนให้สามารถส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยอย่างเหมาะสม เป็นองค์รวม โดยเริ่มจากการมีสัมพันธ์ภาพที่ดี ความเข้าใจกัน สร้างเป้าหมายร่วมกันในการส่งเสริมพัฒนาการและดูแลเด็กปฐมวัยต่อไปทั้งในระดับบุคคล ครอบครัวและชุมชน

วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

เพื่อพัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดปัญญาสำหรับพ่อแม่และผู้ดูแลในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยในชุมชนอีสาน

คำถามของงานวิจัย

1. สถานการณ์การส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเมืองคิลลเป็นอย่างไร
2. กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดปัญญาสำหรับพ่อแม่ และผู้ดูแลเด็กเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยมีองค์ประกอบอะไรบ้าง ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงความคิด ความรู้สึก การกระทำของพ่อแม่และผู้ดูแลเด็กปฐมวัยในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยหรือไม่ อย่างไร

วิธีการศึกษา

การวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยอาศัยความร่วมมือกัน (mutual collaborative action research)⁹ นี้เลือกผู้เข้าร่วมด้วยวิธีเฉพาะเจาะจง โดยเน้นการเข้าร่วมกิจกรรมของพ่อแม่ ผู้ดูแลต่อเนื่อง ครบถ้วน ดำเนินการตั้งแต่ 1 ตุลาคม 2558 ถึง 30 ตุลาคม 2559

กลุ่มผู้เข้าร่วมวิจัย (participants) เป็นผู้ที่สมัครใจเข้าร่วมในงานวิจัยทั้งหมด 21 คน ได้แก่ 1) พ่อแม่ผู้ดูแลที่บ้าน 12 ครอบครัว จำนวน 13 คน (1 ครอบครัวที่เข้าร่วมทั้งพ่อและแม่) 2) ครูผู้ดูแลเด็กปฐมวัยที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลเมืองคิลลจำนวน

8 คน เป็นผู้รับผิดชอบและมีเวลาในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยยินดีสละเวลาในการให้สัมภาษณ์และเข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้งที่มีการจัดกระบวนการเรียนรู้

เครื่องมือการวิจัย ผู้วิจัยได้ผ่านการอบรมพัฒนาทักษะกระบวนการตามแนวคิดปัญญาและการดูแลเด็กปฐมวัยตามแนวทางมนุษยปรัชญาและฝึกปฏิบัติการกับผู้เชี่ยวชาญก่อนเข้าเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มและการสังเกต มีการพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยซึ่งผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาและความเหมาะสมของภาษาโดยผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด 5 ท่าน และปรับแก้ไขตามข้อเสนอแนะตรวจสอบและหาคำดัชนีความสอดคล้องกับจุดประสงค์เท่ากับ 1 ดังนี้

(1) แบบสัมภาษณ์ เพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจ (ความคิด) ความรู้สึกและพฤติกรรมในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยประกอบด้วย 3 ส่วนคือ ส่วนที่ 1) ข้อมูลทั่วไปของพ่อแม่ ผู้ดูแล และเด็กปฐมวัย รวมถึงการประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัยในความดูแล ส่วนที่ 2) ความรู้ความเข้าใจ (ความคิด) ในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย จำนวน 40 ข้อ และส่วนที่ 3) ความรู้สึกการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยของพ่อแม่และผู้ดูแล

(2) แบบสนทนากลุ่มเครือข่ายสนับสนุนสำหรับภาครัฐ ภาคประชาชน เน้นข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับนโยบาย แนวทางการดำเนินการจัดบริการศูนย์เด็ก การสนับสนุน ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ปัญหาอุปสรรคในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยในพื้นที่

(3) แบบสังเกต พฤติกรรมการดูแลเด็กปฐมวัยของพ่อแม่ และผู้ดูแล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการดังนี้

1. การเยี่ยมบ้านเพื่อสัมภาษณ์ สังเกตและประเมินสถานการณ์การส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย และเยี่ยมศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และนำข้อมูลมาวิเคราะห์สถานการณ์และทบทวนแนวทางการจัด

กระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับปัญหาและความต้องการที่แท้จริง

2. การสนทนากลุ่มเครือข่ายสนับสนุนเพื่อทราบแนวทาง และนโยบายการดำเนินการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก สร้างสัมพันธภาพเพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้

3. การสังเกต การเยี่ยมบ้าน และเยี่ยมศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เพื่อติดตามพฤติกรรม การดูแลของ ผู้เข้าร่วมวิจัยก่อน และหลังเข้าร่วมการจัดกระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนประเมินสิ่งแวดล้อมและองค์ประกอบในการจัดกระบวนการเรียนรู้

4. การสนทนากลุ่มสะท้อนผลการเรียนรู้ของผู้เข้าร่วมวิจัย และเครือข่ายสนับสนุน และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของผู้เข้าร่วมวิจัย การมีส่วนร่วมของเครือข่ายสนับสนุน และแผนการดำเนินการต่อเนื่องเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

จริยธรรมในงานวิจัย การวิจัยเชิงปฏิบัติการครั้งนี้ได้รับการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์มหาวิทยาลัยขอนแก่น เมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน 2558 เลขที่โครงการ HE 582214 โดยผู้วิจัยยึดหลักความเคารพในบุคคล การเข้าร่วมวิจัยเป็นไปด้วยความสมัครใจยินยอมในการให้ข้อมูลและการเข้าร่วมโครงการโดยการลงนาม ผู้เข้าร่วมวิจัยสามารถปฏิเสธหรือถอนตัวได้ตลอดเวลาไม่มีผลกระทบใดๆ และข้อมูลทั้งหมดจะถูกวิเคราะห์และนำเสนอในภาพรวม

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการของ Kemmis & McTaggart⁹ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลักคือ ขั้นการวางแผน (plan) ขั้นปฏิบัติการ (action) ขั้นการสังเกต (observe) และการสะท้อนผลการปฏิบัติ (reflection) และทำต่อเนื่อง แก้ไขปรับปรุงไปให้ดีขึ้น แต่วิจัยครั้งนี้ดำเนินการ 1 วงจรมีรายละเอียดดังนี้

ระยะที่ 1 วางแผนปฏิบัติการ (Plan-P) : การเตรียมพื้นที่วิจัยคือ ศูนย์เด็กเล็กเทศบาลเมืองศิลาประชาสัมพันธ์ทำผู้เข้าร่วมวิจัย สร้างสัมพันธภาพเพื่อกระตุ้นให้เกิดความร่วมมือและสร้างเครือข่ายสนับสนุน ประเมินสถานการณ์การส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย และวางแผนการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดปัญหาศึกษาให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในพื้นที่วิจัย

ระยะที่ 2 ปฏิบัติการและระยะที่ 3 ติดตามสังเกต (Action-A & Observation-O) : ดำเนินการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษา (เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยสำหรับพ่อแม่และผู้ดูแล โดยใช้เนื้อหาสาระจากแนวคิดมนุษยปรัชญา¹⁰ ร่วมกับความรู้ด้านพัฒนาการเด็กปฐมวัยตามแนวทางการแพทย์ปัจจุบันตามแนวทางของกระทรวงสาธารณสุขในปัจจุบัน^{1, 2}) กระบวนการจัดการเรียนรู้ประกอบด้วย การประชุมกลุ่มจำนวน 5 ครั้งผ่าน 4 ขั้นตอนการเรียนรู้ได้แก่ (1) ปรับฐานกายให้พร้อม (2) เปิดฐานใจให้กว้าง (3) เพิ่มพูนประสบการณ์ (4) สร้างพลังเกื้อหนุนให้เกิดสิ่งใหม่ การศึกษาดูงาน 1 ครั้ง โรงเรียนดุษฎีพัฒน์ขอนแก่นที่ดำเนินการตามแนวคิดมนุษยปรัชญา ตลอดจนการจัดกิจกรรมพ่อแม่ผู้ดูแลที่บ้าน และผู้ดูแลที่ศูนย์เด็กเล็ก นำความรู้และแนวทางการส่งเสริมที่ได้จากการประชุมกลุ่ม ไปดำเนินการส่งเสริมพัฒนาการให้กับเด็กปฐมวัยในความดูแลของตนเอง และนำประสบการณ์มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการประชุมกลุ่มครั้งถัดไป ภายใต้การสนับสนุนของเครือข่ายสนับสนุนภาครัฐ และภาคประชาชนในพื้นที่

ระยะที่ 4 ระยะสะท้อนผลการปฏิบัติ ร่วมกันถอดบทเรียนเมื่อสิ้นสุดการดำเนินการ ให้ครอบคลุมองค์ประกอบการจัดกระบวนการเรียนรู้ การเปลี่ยนแปลงด้านความคิด ความรู้สึก การกระทำของผู้เข้าร่วมวิจัย การมีส่วนร่วมของเครือข่ายสนับสนุน และแผนดำเนินการพัฒนาเพื่อความยั่งยืน (แผนภาพที่ 1)

แผนภาพที่ 1 กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดปัญหาสำหรับพ่อแม่และผู้ดูแลเพื่อส่งเสริมพัฒนาการ
เด็กปฐมวัย

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัยเป็น 4 ส่วนเพื่อ
ตอบคำถามการวิจัยดังนี้ (ส่วนที่ 1) ข้อมูลผู้เข้าร่วม
วิจัย (ส่วนที่ 2) สถานการณ์การส่งเสริมพัฒนาการเด็ก

ปฐมวัยของพ่อแม่ผู้ดูแลที่บ้าน และผู้ดูแลที่ศูนย์พัฒนา
เด็กปฐมวัย (ส่วนที่ 3) องค์ประกอบและกระบวนการ
จัดการเรียนรู้ตามแนวคิดปัญหาสำหรับพ่อแม่และ
ผู้ดูแลเด็กปฐมวัย (ส่วนที่ 4) การเปลี่ยนแปลงการส่ง

เสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยของผู้เข้าร่วมวิจัย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลผู้เข้าร่วมวิจัย จำนวนทั้งหมด 21 คน ได้แก่ พ่อแม่ ผู้ดูแล และเด็กปฐมวัย และผู้ดูแลประจำศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลเมืองศีลา พบข้อมูลดังนี้

1. พ่อแม่ ผู้ดูแล และเด็กปฐมวัยในครอบครัวผู้ดูแลเด็กปฐมวัยที่บ้าน มีจำนวน 13 คน ชาย 2 คน หญิง 11 คน (ในจำนวนนี้เป็นแม่ 8 คน เป็นพ่อ 1 คน เป็นปู่ย่าตายาย 4 คน จากทั้งหมด 12 ครอบครัว) เด็ก 12 คน

2. ผู้ดูแลประจำศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลเมืองศีลา จำนวน 8 คน เป็นหญิงทั้งหมด มีตำแหน่งเป็นครูผู้ดูแลเด็ก 5 คน ผู้ช่วยครูผู้ดูแลเด็ก 2 คน และแม่บ้าน 1 คน

ส่วนที่ 2 สถานการณ์การส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ได้ติดตามการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยอย่างต่อเนื่อง จำนวน 12 คน ชาย 4 คน หญิง 8 คน แบ่งเป็นช่วงอายุตามชั้นเรียนของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ดังนี้

ชั้นเตรียมเด็กเล็กอายุ 2 ปี 6 เดือนถึง 2 ปี 11 เดือน จำนวน 3 คน

ชั้นเด็กเล็กปีที่ 1 อายุ 3 ปีถึง 3 ปี 11 เดือน จำนวน 6 คน

ชั้นเด็กเล็กปีที่ 2 อายุ 4 ปีถึง 4 ปี 11 เดือน จำนวน 3 คน

ผลการประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัยจากคู่มือการเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย กรมอนามัยกระทรวงสาธารณสุขพบว่า เด็กปฐมวัยผ่านเกณฑ์ประเมิน 5 คน และไม่ผ่านเกณฑ์การประเมิน 7 คน

2.1 การส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยของพ่อแม่ และผู้ดูแลที่บ้าน ผลการประเมินความรู้ความเข้าใจเต็ม 40 คะแนนพบว่ามีความรู้ในระดับปานกลาง 12 คน ระดับน้อย 2 คน

สูงสุด 30 คะแนน ต่ำสุด 25.67 คะแนน พ่อแม่และผู้ดูแลที่บ้านมีความเข้าใจว่าการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์เป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ จินตนาการ ทำให้เด็กปฐมวัยใช้โดยขาดการควบคุมดูแล ระบุว่าพฤติกรรมที่ไม่รู้จักรอคอย อารมณ์อ่อนไหว รุนแรงไม่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงดู จึงพบว่าการลงโทษเด็กด้วยการตี และการว่ากล่าวตักเตือนด้วยถ้อยคำรุนแรง พ่อแม่ผู้ดูแลคิดว่าการสร้างกิจวัตรประจำวันที่เหมาะสมเพราะถือว่าเป็นการเข้มงวดกับเด็กมากเกินไป นอกจากนี้เด็กก็มีโอกาสในการทำกิจวัตรประจำวันของเด็กน้อยเนื่องจากข้อจำกัดของเวลาจึงทำแทนเด็กเป็นส่วนใหญ่ พ่อแม่ผู้ดูแลคาดหวังอยากให้ตั้งใจเรียนอ่านออกเขียนได้ เพื่อมีอาชีพที่ดี ดูแลครอบครัวจึงได้ให้ความสำคัญของการเรียนมากกว่าการเล่น จำกัดการปั่นจักรยาน การปีนต้นไม้เนื่องจากกลัวเกิดอุบัติเหตุ การสังเกตและการประเมินพัฒนาการค่อนข้างน้อยส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับสุขภาพกาย ของเล่นส่วนใหญ่ที่พบจะเป็นโทรศัพท์ ตุ๊กตาและรถสำเร็จรูป ดังเช่นตัวอย่างคำสัมภาษณ์ “เบิ่งโทรศัพท์กะดี รู้เบิดบ่ต้องสอน” “รู้จักเวลาตื่นมาดูการ์ตูน บ่ต้องเรียกต้องบอก” “เวลาเว้าบ่ฟังอดทนจนปวดหัวบ่ไหวกะดีเอา” “ตื่นมาอาบน้ำแต่งตัวแม่เฮ็ดให้เบิด ย้านบ่ทันรถไปโรงเรียน”

2.2 การส่งเสริมพัฒนาการเด็กของผู้ดูแลที่ศูนย์พัฒนาเด็กปฐมวัย ผลการประเมินความรู้ความเข้าใจเต็ม 40 คะแนนพบว่ามีความรู้ในระดับปานกลาง 8 คน สูงสุด 32 คะแนน ต่ำสุด 25 คะแนน คะแนนเฉลี่ย 28 คะแนน ผู้ดูแลที่ศูนย์พัฒนาการเด็กตระหนักถึงความสำคัญในการควบคุมอารมณ์และพัฒนาดตนเอง แต่ในบางครั้งก็ไม่สามารถทำได้ การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรสถานศึกษาต้องการเรียนรู้เพิ่มเติมเพื่อความหลากหลายในการออกแบบกิจกรรม มีความคาดหวังอยากให้เด็กช่วยเหลือตนเองได้ มีพัฒนาการตามวัย อยู่ร่วมกันกับเพื่อนได้อย่างสันติ มีพัฒนาการตามช่วงวัย เคารพกฎระเบียบของห้องเรียน นอกจากนี้ยังมีความกังวลเกี่ยวกับการกลัว

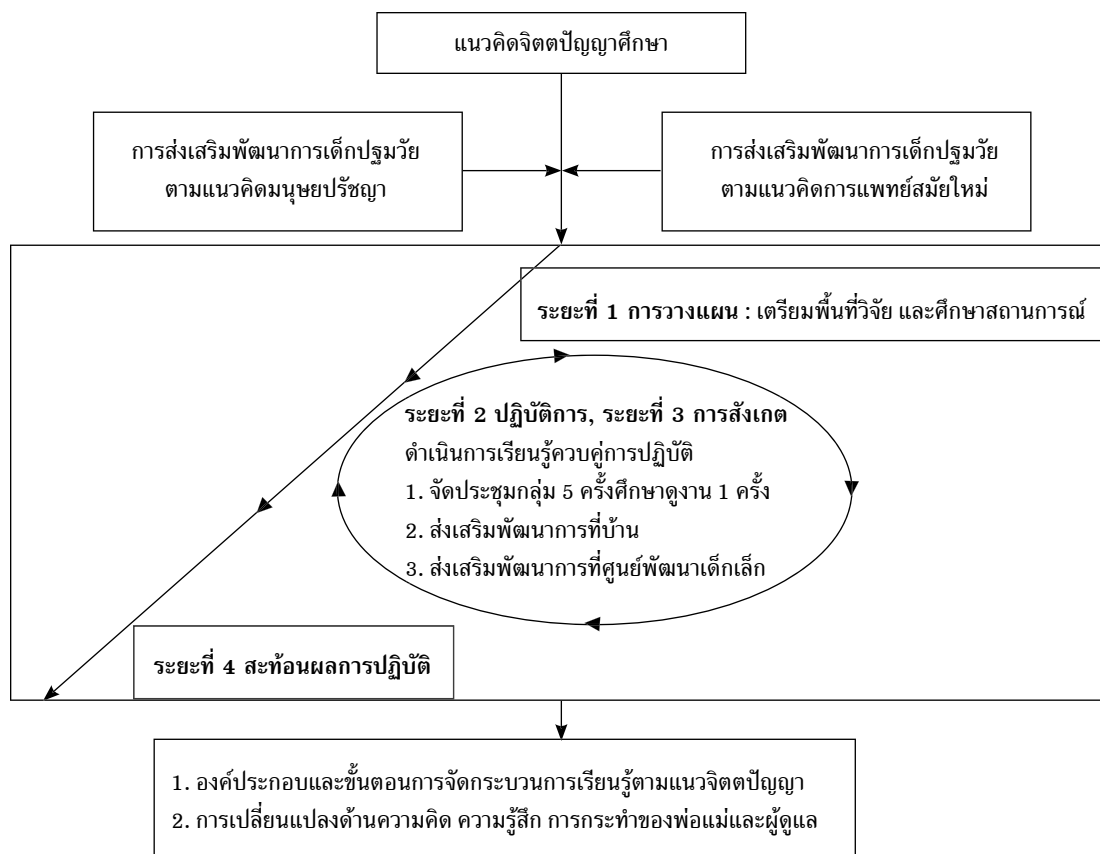
อุบัติเหตุเนื่องจากลักษณะพื้นที่ไม่เอื้ออำนวยในการจัดกิจกรรมกลางแจ้ง อีกทั้งความเข้าใจไม่ตรงกันของวัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรมของพ่อแม่และผู้ดูแลที่บ้านและผู้ดูแลที่ศูนย์พัฒนาการเด็ก เช่น พ่อแม่ผู้ดูแลที่บ้านไม่ยอมให้ลูกเล่นกลางแจ้ง และกิจกรรมผาดโผนเนื่องจากกลัวเด็กปฐมวัยไม่สบายและจะเกิดอุบัติเหตุ แต่ครูผู้ดูแลที่ศูนย์พัฒนาการเด็กต้องการจัดกิจกรรมกลางแจ้งเพื่อพัฒนากล้ามเนื้อมัดใหญ่ และทักษะทางสังคมในการเล่นกับเพื่อนของเด็กปฐมวัย ดังนั้นจึงส่งผลให้มีการจัดกิจกรรมเล่นอิสระกลางแจ้งน้อย ส่วนใหญ่เป็นการวาดภาพระบายสีเพื่อมีผลงานของเด็กปฐมวัยตอบสนองความต้องการความคาดหวังของพ่อแม่ผู้ดูแลที่บ้าน และสอดคล้องกับการประเมินตามหัวข้อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ตั้งไว้ และยังพบว่าการจัดซื้อของเล่นของศูนย์พัฒนาเด็กไม่สอดคล้องกับพัฒนาการตามช่วงวัยของเด็กปฐมวัย

ในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย รวมทั้งการประเมินพัฒนาการเด็ก การพัฒนาด้านภาษาให้มีความพร้อมในการเรียนชั้นอนุบาล การร่วมมือกันของแต่ละฝ่ายยังไม่มากเท่าที่ควร อยากให้มีการกำหนดเป้าหมายร่วมกัน ทำงานและสนับสนุนการทำงานซึ่งกันและกัน ไม่คาดหวังให้ฝ่ายใดทำงานเพียงลำพัง

ส่วนที่ 3 องค์ประกอบและกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดปัญญานำสำหรับพ่อแม่และผู้ดูแลเด็กปฐมวัย

องค์ประกอบและกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดปัญญานำศึกษาในการศึกษาวิจัยมีดังนี้

- 1) การจัดกิจกรรมโดยแนวคิดจิตตปัญญา การเรียนรู้ผ่าน 3 ฐานการเรียนรู้ได้แก่ ฐานกาย ฐานหัวใจ และฐานใจ โดยผู้วิจัยได้นำมาออกแบบเป็น 4 ขั้นตอนการเรียนรู้คือ การปรับฐานกายให้พร้อม การเปิดฐานใจให้กว้าง การเพิ่มพูนประสบการณ์ และการเสริมสร้างพลังสิ่งใหม่
- 2) องค์ความรู้ที่ผสมผสานระหว่างการพัฒนาการเด็กปฐมวัยตามแนวคิดมนุษยปรัชญา และการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยตามแนวคิดการแพทย์สมัยใหม่สังเคราะห์ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ การส่งเสริมพัฒนาการเด็กในพื้นที่จริง โดยผู้วิจัยนำองค์ความรู้ดังกล่าวไปสู่ผู้เข้าร่วมวิจัยด้วยกิจกรรมจากแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาโดยการประชุมกลุ่ม 5 ครั้งผ่าน 4 ขั้นตอนตามแผนภาพที่ 1 และการศึกษาดูงาน 1 ครั้ง รวมทั้งมีการเรียนรู้ควบคู่การปฏิบัติโดยส่งเสริมพัฒนาการที่บ้าน และที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เพื่อคาดหวังให้ผู้เข้าร่วมวิจัยเกิดการเปลี่ยนแปลงความคิด ความรู้สึก การกระทำของตนเองนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง การส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยอย่างเหมาะสม
- 3) ดำเนินการโดยใช้วิจัยเชิงปฏิบัติการ 4 ขั้นตอนได้แก่ การวางแผน การปฏิบัติการและการสังเกต การสะท้อนผลการปฏิบัติตั้งแผนภาพที่ 2 ดังนี้

แผนภาพที่ 2 องค์ประกอบและกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดปัญหาสำหรับพ่อแม่และผู้ดูแลเด็กปฐมวัย

การจัดการกระบวนการเรียนรู้ในการประชุมกลุ่ม 5 ครั้งมีการสะท้อนการปรับเปลี่ยนแผนการดำเนินการเพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับผู้เข้าร่วมวิจัย และเอื้อให้เกิดการเรียนรู้มากที่สุด นอกจากนี้การดำเนินการภายใต้การสนับสนุนของเครือข่ายภาครัฐ และภาคประชาชน เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายดำเนินการส่งเสริมพัฒนาการเด็กในพื้นที่ การได้รับการสนับสนุนตลอดการจัดกิจกรรมจึงเกิดความต่อเนื่องและมั่นคงของการร่วมกันดำเนินงานที่มีเป้าหมายร่วมกัน หลังการสรุปผลการดำเนินการทุกฝ่ายได้เล็งเห็นประโยชน์ที่เกิดขึ้นจึงได้มีการบรรจุแผนการดำเนินการประชุมกลุ่มระหว่างพ่อแม่ ผู้ดูแลที่บ้านและครูผู้ดูแลที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของเทศบาลเมืองสีลาต่อเนื่องต่อไป จากการเข้าร่วมการจัดการกระบวนการเรียนรู้ส่งผลให้

เกิดการเปลี่ยนแปลงของผู้เข้าร่วมวิจัย และความร่วมมือของเครือข่ายสนับสนุนในหัวข้อถัดไป

ส่วนที่ 4 การเปลี่ยนแปลงการส่งเสริมพัฒนาการเด็กของผู้เข้าร่วมวิจัย พบว่า พ่อแม่ ผู้ดูแลเกิดการปรับเปลี่ยนไปทั้งด้านความคิด ความรู้สึกและการกระทำในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย มีการดูแลส่งเสริมพัฒนาการอย่างเป็นองค์รวมมากขึ้น สรุปได้ดังนี้

การเปลี่ยนแปลงของพ่อแม่ และผู้ดูแลที่บ้าน คะแนนความรู้ความเข้าใจในแนวทางส่งเสริมพัฒนาการเพิ่มขึ้น คะแนนระดับมาก 6 คนระดับปานกลาง 7 คน คะแนนต่ำสุดจาก 22 เป็น 26 คะแนนสูงสุดจาก 30 เป็น 32 คะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นจาก 25.67 เป็น 29.5 คะแนน เกิดการเปลี่ยนแปลงด้าน

ความตระหนักรู้ในตนเอง รู้เท่าทันอารมณ์ และการกระทำของตนเองยามรู้สึกโมโห ใจร้อน เร่งรีบ มีสติ และปรับอารมณ์ให้เย็นลง รู้จักรอคอย ลดการทำโทษ เด็กปฐมวัยด้วยการตี ปรับเปลี่ยนตนเองเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี ตระหนักว่าการลงมือทำให้เด็กเห็น ทำด้วยกันนั้นมีความมากกว่าการสอน ตัดสินใจปรับเปลี่ยนตนเองเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเด็ก ได้แก่ การงดใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เข้าใจถึงความสำคัญและส่งเสริมการเล่นอิสระ เน้นความสุขในช่วงปฐมวัยเพื่อให้เด็กมีประสบการณ์ที่ดี เป็นน้ำทิพย์โหลมใจยามเมื่อเติบโตใหญ่ปรับเปลี่ยนความคาดหวังและลดความกังวลในตัวเด็ก มีการนำความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมและการประชุมกลุ่มไปถ่ายทอดต่อสมาชิกในครอบครัวและผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ ช่วยกันสร้างแนวทางส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยในกลุ่มย่อย พบว่าหลายครอบครัวมีข้อตกลง และจังหวะเวลาในการจัดการดูแลเด็กเล็กให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันมากขึ้น จัดกิจวัตรประจำวันเด็กปฐมวัยให้สม่ำเสมอมากขึ้นเป็นผลให้ครอบครัวมีความสงบ มีระบบระเบียบมากขึ้น ความวุ่นวายลดลง เปิดโอกาสและรอคอยให้เด็กเล็กได้ลงมือปฏิบัติกิจวัตรประจำวันต่างๆ ด้วยตนเองหลายคนกล่าวว่า “เมื่อพ่อแม่รอเป็น ก็เห็นว่าเด็กทำได้ อารมณ์ดี” “พ่อแม่ชื่นใจที่ได้เห็นพัฒนาการของลูกดีขึ้น” สำหรับเรื่องกิจกรรมและการเล่น พบว่า พ่อแม่ผู้ดูแลเห็นถึงประโยชน์ของเล่นที่เรียบง่าย เป็นธรรมชาติ เช่น มีการปลูกต้นไม้ ทำกับข้าวขนมร่วมกัน เลือกลงเล่นทำจากวัสดุพื้นบ้านเรียบง่ายเพื่อส่งเสริมจินตนาการในเด็ก การจัดให้มีกลุ่มทำของเล่นทำมือในระหว่างเข้าร่วมกิจกรรมได้รับความสนใจมาก เช่น การทำตุ๊กตาผ้า

การเปลี่ยนแปลงของครูผู้ดูแลที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก พบว่า คะแนนความรู้ความเข้าใจการส่งเสริมพัฒนาการเพิ่มขึ้น มีผู้ได้คะแนนระดับมาก 7 คน ระดับปานกลาง 1 คน คะแนนต่ำสุดจาก 25 เป็น 29 คะแนน คะแนนสูงสุดจาก 32 เป็น 38 คะแนนเฉลี่ย

เพิ่มขึ้นจาก 28 เป็น 33.5 คะแนน จากการสังเกตและสัมภาษณ์ พบว่า มีครูหลายคนบอกว่า ตระหนักรู้ในตนเองและจัดการอารมณ์ได้อย่างเหมาะสมมากขึ้น ห้องเรียนที่ค่อนข้างวุ่นวายสงบลงอย่างเห็นได้ชัด การตะโกนเรียกชื่อเด็กปฐมวัยในลักษณะสั่งการให้เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ เปลี่ยนไปเป็นการใช้เทคนิคกระตุ้นความสนใจจากเด็กและเชิญชวนมากขึ้น มีกิจกรรมเปิดวันกลางแจ้งยามเช้า และให้เวลาเด็กออกมาเล่นกลางแจ้งมากขึ้น จัดการเล่นที่เรียบง่าย มีบริบทเชื่อมโยงกับสังคมวัฒนธรรมพื้นบ้านมากขึ้น เช่น แมวจับปลาอย่างต๊ะจับ วีรชีวารัฐ ภูกินหาง เป็นต้น และพบว่า ครูผู้ดูแลมีการจัดประชุมปรึกษา สรุปข้อตกลงการจัดกิจกรรมให้เป็นทิศทางเดียวกัน มีการสังเกตเด็ก เปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนรู้การอยู่ร่วมกันด้วยความเป็นมิตรและจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นด้วยตนเองภายใต้การดูแลมากขึ้น ปรับเวลาทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อการส่งเสริมพัฒนาอย่างสมดุลและเป็นองค์รวมมากขึ้น และมีการประสานงานกับทางผู้บริหารเพื่อปรับปรุงพื้นที่และสิ่งแวดล้อมของศูนย์เด็กให้เอื้อต่อกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการมากขึ้น ได้แก่ การปรับสนามเด็กเล่น การจัดทำบ่อทราย การปลูกต้นไม้โตเร็วเพื่อให้ร่มเงาในสนาม เป็นต้น

ผลการประเมินเด็กปฐมวัยพบว่าเด็กมีพัฒนาการสมวัย 11 คน ยังคงมีพัฒนาการล่าช้า 1 คน

การอภิปรายผล

การจัดกระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดปัญญาศึกษาช่วยให้พ่อแม่และผู้ดูแลเด็กปฐมวัยเกิดการเปลี่ยนแปลงความคิด ความรู้สึกและการกระทำในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยอย่างเป็นองค์รวม^{11,12} การพัฒนาที่เริ่มต้นจากการศึกษาสถานการณ์ปัญหาความต้องการที่แท้จริง สังเคราะห์และวิเคราะห์กระบวนการจัดเรียนรู้และการพัฒนาที่เน้นให้เกิดการตระหนักรู้ตนเองของผู้ดูแล มีรูปแบบการจัดประชุมกลุ่มผ่านขั้นตอน การปรับฐานกายให้พร้อม การเปิด

ฐานใจให้กว้าง และการสร้างพลังเกื้อหนุนให้เกิดสิ่งใหม่ ตลอดจนการนำเสนอแนวทางการดูแลเด็กตามแนวทางมนุษยปรัชญา^{13,14,15} ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตนเองของพ่อแม่ผู้ดูแล สามารถเลือกตัดสินใจหารูปแบบ วิธีการดูแลส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยอย่างเหมาะสม มีหัวข้อการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสถานการณ์จริงทำให้ผู้เข้าร่วมวิจัยได้เรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงของตนเอง สัมผัสความคิด ความรู้สึก ทบทวนการกระทำของตนเอง รวมทั้งการนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปปฏิบัติจริง มีการติดตามส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง เน้นสัมพันธภาพของผู้เข้าร่วมกิจกรรม ร่วมกันพัฒนาเรียนรู้ ทำให้เกิดบรรยากาศที่ดี กระตุ้นการเรียนรู้ ไว้วางใจ ผ่อนคลาย เปิดใจ ยอมรับ ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงที่ดีต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

การนำกระบวนการศึกษาไปปรับใช้จำเป็นต้องศึกษา ประเมินสถานการณ์ และประยุกต์ให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ สังคมวัฒนธรรมและผู้เข้าร่วมกิจกรรม และใช้เวลาในการจัดกระบวนการเรียนรู้ รวมทั้งการคัดเลือกพื้นที่ศึกษาดูงานที่มีแนวคิดสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาเป็นสิ่งสำคัญ

ผู้วิจัยดำเนินการในฐานะเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ผสานความร่วมมือกับพ่อแม่ และครูพี่เลี้ยงเพื่อส่งเสริมสุขภาพเด็กที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก^{16,17,8} หากผู้นำไปใช้ดำเนินการบทบาทอื่น ควรพิจารณาปรับเปลี่ยนให้สอดคล้อง และควรให้ความสำคัญต่อการประสานงานเครือข่ายสนับสนุนในชุมชนอย่างยิ่ง เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ขอบคุณผู้ร่วมวิจัยทุกฝ่าย โดยเฉพาะพ่อแม่ ผู้ดูแลและเด็กปฐมวัย ผู้นำชุมชน ผู้บริหาร และผู้เกี่ยวข้องทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการพัฒนาครั้งนี้ ขอขอบคุณอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่ให้การปรึกษางานวิจัยสำเร็จ และขอบคุณองค์กร

บริหารเทศบาลตำบลศิลา อำเภอมือง จังหวัดขอนแก่น ที่ให้โอกาสในการใช้พื้นที่ส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยและสนับสนุนทุนบางส่วนในการวิจัยครั้งนี้

References

1. Department of Health, Ministry of Public Health. Parents' school : Birth to five years old. Bangkok: Savichan Publish; 2009. (in Thai)
2. Department of Mental Health, Ministry of Public Health. Developmental surveillance and promotion manual (DSPM) for young children. Chiangmai: Rajanagarindra Institute of Child Development, 2015. (in Thai)
3. Thompson JH. Nature of a child: Manual for child caring and nuturing during the first seven years. Translated into Thai by Wangwinyoo W. 2nd ed. Bangkok: Plan Printing Co.Ld.; 2008. (in Thai)
4. Glockler M, Goded W. A guide to child heath: A holistic approach to raising healthy children. 4 th ed. Edinbrung UK, Florida book; 2013.
5. Konig K. The first three years of a child: walking, speaking, thinking, 5th printing of 2nd english edition. Edinburgh, Great Britain: Floris Books; 2013.
6. Wasi P. New learning system: Moving out of crisis. Bangkok: National Health Foundation; 2006. (in Thai)
7. Poolpatracheevin J. Crystalization and explosion of spiritual perspectives and spiritual Practices. [Internet] 2013. [cited May 20, 2013]. Available from : http://jitwiwat.blogspot.com/2012/06/blog-post_22.html. (in Thai)
8. Kayankij S. Process of contemplative education in instruction and students' learning experi-

- ences in the assessment and evaluation of young children. *Journal of Education Studies* 2011; 39(2), (Feb. – Nov.): 26 – 34. (in Thai)
9. Kemmis S, McTaggart R. The action research planer. 3rd ed. Victoria: Deakin University; 1988.
10. Tantiwong B. Waldorf education: Philosophy, curriculum and teaching. Bangkok: Chulalongkorn Publication; 2009. (in Thai)
11. Nilchaikovit T. Transformative learning and contemplative learning: Learning for human development. Nakhonpathom: Contemplative education center, Mahidol University; 2008. (in Thai)
12. Kayankij S. Tantiwong B. Contemplative assessment in young children: Concept and practice toward learning support. Bangkok: Chulalongkorn Publication; 2016. (in Thai)
13. Weber S. Planning and implement physical play experiences for infants & toddlers. Paper present at early childhood caregivers' skill enhancement in Thai community. [n.p.] 2015, (January).
14. Nicol J, Taplin JT. Understanding the Steiner Waldorf approach: Early years education in practice. Oxen, Great Britain: Routledge; 2012.
15. Dancy RB. You are your child's first teacher. translated into Thai by Uchutanon, S.C. Bangkok: Baan Pleng Publishing; 2005. (in Thai).
16. Grunilius EM. Waldorf kindergarten, the first education: Readings from anthroposophical specialists. Translated into Thai by Janpen Pan-osot, Bangkok: Plus Press Co. Ld; 2006. (in Thai)
17. Groh I, Ruef M. Education and teaching as preventative medicine. 2th ed. Paramount print pack Led: Goetheanum Publisher; 2006.
18. Glockler M. Education as preventive medicine: Salutogenic approach. New York: Rudolf Steiner Collage Press (Waldorf Publication); 2017.